

Такризи

муқарризи расмӣи диссертатсияи Қаюмова Ҳурилиқо Тағайевна дар мавзуи “Нақши анъанаҳои халқи тоҷик дар ташаккули ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирии хонандагони синфҳои ибтидоӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣи доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01- педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот.

Мушкилоти таълиму тарбияи насли наврас дар ҳамаи марҳилаҳои таърихӣи иҷтимоӣи рушди ҷомеа дар маркази таваҷҷуҳи низомӣи маорифи кишвар ва олимони соҳаи педагогика қарор дошта, ҷи дар осори илмӣи бадеӣ ва ҷи дар мероси педагогикаи мардумӣ арзишҳои миллии бо мурури солҳо сайқалёфта нақши бориз доранд. Низомӣи таълиму тарбия ва пажӯҳиши роҳи усулҳои навини инноватсионӣ баҳри боло бурдани сифати парвариши атфол кӯмак мерасонад. Дар ин росто таҳқиқоти педагогӣи солҳои ахир дар ҳазинаи педагогикаи Шарк дастовардҳои арзишмандест.

1.Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯйи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст:

Тадқиқоти диссертатсионӣи Қаюмова Ҳурилиқо Тағайевна, ки дар мавзуи “Нақши анъанаҳои халқи тоҷик дар ташаккули ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирии хонандагони синфҳои ибтидоӣ” пешниҳод гардидааст, ба яке аз самтҳои муҳимми тадқиқоти бунёдии педагогӣ бахшида шуда, ба шиносномаи ихтисоси илмӣи 13.00.01- педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мувофиқат ва мутобиқат менамояд.

2.Мубрам будани мавзуи диссертатсия:

Диссертант мубрамаи ва муҳимияти таҳқиқоти ҳешро дар омилҳои зайл медонад:

- кофӣ ва ба талаботи низомӣи таълиму тарбияи муосир ҷавобгӯ набудани ҷанбаҳои назарӣ ва методологии истифодаи анъанаҳои халқи тоҷик дар тимсоли ҳислатҳои ҳуҷаста: ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпарварӣ зимни машғулиятҳо дпр зинаи нахустини таҳсил (синфҳои 1-4);

- арҷ гузоштан ва ғиромӣи доштану бомаврид истифода бурдани мероси фарҳангии ниёгон вобаста ба синну сол ва дарку фаҳмиши шогирдонӣи хурдсол дар давраи истиклолият;

- муҳимму мубрам будани ғояҳои судманду ибратбахши мероси фарҳангии мутафаккирони салаф баҳри эҳё намудани ҳислатҳои

инсондӯстӣ, тарахҳум ва таҳаммулпазирӣ дар замири шогирдони хурдсол;

- зимни ҳар як машғулият ва ҳар як мавзӯ истифода қарор додани арзишҳои миллӣ ва суннатҳои мардумӣ;

3. Дарачаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсияи бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд:

Аз ҳаллу фасли диссертатсия чунин наwgониҳои илмӣ зерини пажӯҳиш бармеояд:

- масоили ташаккули тарбияи ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ таҳаммулпазирӣи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар арзишҳои миллии халқи тоҷик инъикос гардад;

- равишҳои концептуалӣ ва тавсияҳои методӣ барои омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ дар заминаи мафҳумҳои “ватандӯстӣ”, сулҳдӯстӣ” ва “таҳаммулпазирӣ” таҳия карда шудаанд;

- мавриди истифода қарор додани роҳу усулҳои навини инноватсионӣ дар ҳаллу фасли мавзӯи тадқиқот ва манбаъҳои ёрирасон.

Хулоса ва натиҷаҳои муҳаққиқ ва пажӯҳиш;

- тадқиқот собит намуд: бар замми он ки ба хонандагон ҳислатҳои ватандӯстӣ, сулҳдӯстӣ ва таҳаммулпазирӣ мавриди таълиму тадрис қарор дорад, бо вучуди он кофӣ ва басанда набуда, тақмили он дар машғулиятҳои беруназсинфӣ тақвият дода шавад;

- омӯзгорон бояд дар бораи сифатҳои ахлоқии хонандагон ва муносибати онҳо ба ҳаёт тасаввурот дошта бошанд. Муҳаққиқ лозим медонад, ки омодагии ҳуби омӯзгорон барои истифодаи шаклҳо ва методҳои тарбияи муносибати нек ба ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ муҳим аст,

- тавассути вазифагузориҳои тарбиявӣ муносибати мусбатро ба ин сифатҳо тарбия намудан мумкин аст ва онҳоро дар раванди тарбияи калидӣ ҳисоб кардан лозим аст. Вижагиҳои синнусолиии хонандагон ба тарбияи бомуваффақият мусоидат мекунад;

- тарбияи ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ дар муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ бидуни роҳбарии омӯзгор ва ҷалби волидон ғайриимкон аст;

- қонуниятҳои педагогӣ ба тарбияи ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣи хонандагони синфҳои ибтидоӣ мусоидат мекунад. Минҷумла, дар тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ асарҳои классикони адабиёти тоҷик, адабиёти шифохӣ ва анъанаҳои халқӣ нақши муҳим доранд, зеро онҳо ба тарбияи ҳуввияти умумифарҳангӣ ва этникӣ мусоидат мекунанд;

- ташаккули муносибати мусбат ба ватандустӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ масъалаи пешбари сифати таҳсилот дар муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ;

- дар кишвар стандартҳои нави таҳсилот ҷорӣ шуда, масъалаи тарбияи ватандӯстӣ, фарҳанги сулҳ ва таҳаммулпазирӣ муҳим мегардад. Тадқиқот дар мактабҳои ш. Душанбе ва Кулоб собит намуд, ки хонандагони синфҳои ибтидоӣ асосҳои таҷрибаи илмӣ, ахлоқӣ ва ғайраро аз худ мекунад;

- ташкил ва гузаронидани дарс- бозиҳо ва корҳои мустақилонаи хонандагон низоми таълимо фаро мегирад, ки сифатҳои ахлоқӣ ва қобилиятҳои маърифатии хонандагони синфҳои ибтидоиро рушд медиҳад.

- омӯзиши ҳаматарафаи анъанаҳои халқи тоҷик ҳамчун мероси эҷодии мутафаккирони бузург, эҷодиёти мардумӣ ва ғояҳои педагогикаи халқӣ имкон медиҳад, ки вижагии фардӣ ва мавқеҳои хонандагони хурдсол, ки дар навбати худ, ба равандҳои таълиму тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар руҳияи ватандустӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ мерасонанд, тариқи мусбат арзёби намояд;

- мероси эҷодӣ, ғояҳои педагогии мутафаккирони бузург ва эҷодиёти шифоҳии халқ барои раванди таҳсилот дар муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ мавриди таваҷҷуҳ ва рағбати калон қарор доранд. Мероси эҷодии халқи тоҷик барои тарбияи хонандагон дар руҳияи ҳислатҳои номбаршуда кӯмаки бузург мерасонад.

- проблемаи тарбияи сифатҳои ахлоқии хонандагон дар сурати рушди ҳамзамони қобилиятҳои маърифатии онҳо, густариш ва қорбурди он дар фаъолияти амалӣ дар раванди таҳсилот аз аҳамияти вижа бархурдор аст;

- тарбия ва рушди муносибати мусбати хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба ташаккули ватандустӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ бояд дар тамоми раванди таълим идома дошта бошад, дар ин ҳол омили ҳавасмандкунандаи он бояд фаъолияти бозӣ, ки ба таври мавзун на танҳо бо қори таълим дар мактаб, балки дар қори беруназсинфӣ иртибот дошта бошад;

- дар раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ ба омӯзгорон зарур аст, ки тасаввуроти ҳудро дар бораи ватандустӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ, ахлоқ, эҳсоси ифтихори миллии зоҳир намуда, дар бораи дӯстии халқҳо, эҳтироми волидон ва муҳаббат ба Ватан, бо ҳокимияти мавҷудаи кишвар суҳан гӯяд. Омӯзгор бояд, ҳамчунин мавқеи ҳудро, возеҳан дар бораи далелҳои манфии ҳаёти мо иброз намояд.

Тавсияҳо баҳри истифодаи натиҷаи таҳқиқот:

- истифодаи ҳадафмандонаи педагогикаи халқи тоҷик чун анъанаҳои пешрафтаи халқи тоҷик, ақидаҳои педагогикаи мутафаккирони тоҷику форс ва эҷодиёти халқиро дар педагогикаи миллии муосир илман асоснок ва тасниф кардан зарур аст;

- дар раванди фаъолияти педагогӣ технологияҳои инноватсионии таълиму тарбия, аз ҷиҳати илмӣ асоснок намудани методикаи технологияҳои инноватсионии таълиму тарбия коркард ва татбиқ гарданд;

- арзишҳои ахлоқӣ ва ғояҳои пешқадами педагогии мутафаккирони тоҷику форс бояд сарчашмаи пешрафти иҷтимоии воқеӣ дар қори ташаккули сифатҳои шахсии хонандагон гарданд;

- хонандагони синфҳои ибтидоиро бо омӯзиши эҷодиёти ниёғони мо, саросар созанда ва ба ғояҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ мебошанд, бояд ошно намуд;

- ҳар як омӯзгор бояд саъй намояд, ки дар хонандагон эҳсосоти муҳаббат ба кишвар, зодгоҳ, ба табиати диёру кишвари худро эҳё намояд;

- хонандагонро дар тимсоли диловарон ва қаҳрамонони халқӣ, асарҳои классикони адабиёти тоҷику форс: Рудакӣ, Фирдавсӣ, Носири Хусрав, Шайх Саъдӣ, Ҳоҷа Ҳофиз, Мавлоно Ҷомӣ ва соирин бояд парварид ва дар ниҳоди онон ҳиссиёти хайрхоҳона нисбат мероси фарҳангии кишварро бедор намуд;

- кӯдакон бояд амалан ғамхорӣ намудан ба калонсолон, нафақахӯрон, маъҷубон ва собикадорони ҷангу меҳнат, ашхоси ба кӯмак ниёз доштаро омӯзанд, таҳаммулу бурдборӣ, маҳорати дар ҳолатҳои душвор таҳаммулпазир буданро дар вучуди ҳеш парваранд;

- омӯзгор боист дар синф муҳити мусоиди ахлоқиву сифатҳои ҳуҷастаи инсониро аз қабилӣ тозагӣ, боиффатӣ, боэҳтиромӣ ботартибӣ ва ҳушмуомилагиرو омӯзанд ва одат намоянд;

- дар синфҳои поёни лозим меояд, ки низоми мониторинги рушд ва арзёбии сифати қори тарбия ва шакли чандирии назорат ва арзёбии рушди сифатҳои ахлоқиро ҷорӣ намуд;

- воридсозии бозҳои дидактикӣ зимни омӯзиши мавзӯҳои алоҳида дар ҳамбастагӣ бо истифодаи усулҳои анъанавии таълим метавонад низоми робитагӣ ва ҳамдигарро такмилдиҳандаи бозҳои дидактикӣ бошад, ки ҳангоми омӯхтани ин ё он мавзӯҳо ба ҳайси

идома дар кори беруназсинфӣ бошад;

- фарогирии хонандагон дар фаъолияти муштарак бо омӯзгор оид ба дигаргунсозии бозии пешниҳоднамудаи атфол, эҷоди бозии нав дар асоси иштироки ихтиёрӣ ва ба кадри ҳоли ҳар як хонанда, ки фаъолиятнокӣ ва рағбати онҳоро ба таълиму тарбия афзун менамояд, зимни таълими фунуни инсоншиносӣ басо муҳим ва муфид аст;

- дар раванди таълим ва тадриси фунуни инсоншиносӣ, бахусус, зинаҳои ибтидоии таълим, ба инобат гирифтани хусусиятҳои педагогӣ ва равонии атфол муҳим мебошад;

- лозим меояд, дар синфҳои ибтидоӣ консепсия оид ба тарбияи арзишҳои ахлоқии хонандагон таҳия ва татбиқ шавад, ки масоили зерин матраҳ ва ҳаллу фасл гардад:

- хусусиятҳои асосҳои тарбияи ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълим ва дар давраи фаъолияти беруназмактабӣ ва беруназсинфӣ ошкор гардиданд,

- шароити тарбияи босамари ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо далелҳои илмӣ собит карда шудаанд;

- афзалиятҳо дар амалисозии вазифаи педагогии тарбияи ахлоқӣ дар руҳияи ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ ошкор карда шудаанд; муҳтавои асосӣ ва хусусиятҳои ташкили намудҳои гуногуни муассири фаъолияти тарбиявӣ ҳамчун воситаи самараноки тарбияи ахлоқии кӯдакон дар вазъияти кунунии иҷтимоӣ фарҳангӣ муайян карда шудаанд.

- роҳҳои мақбул ва равишҳои ҷорӣ намудани мафҳумҳои ахлоқӣ дар амалии фаъолияти ҳамаҷун кӯдакон бо назардошти хусусиятҳои психологӣ ва синнусолии ҳоси хонандагони синфҳои ибтидоӣ муайян карда шуданд.

4. Нуқоти асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Асоснок намудани низоми назарӣ ва методии тарбияи ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ зимни нақши анъанаҳои халқӣ тоҷик, яъне мероси педагогии халқӣ тоҷик.

2. Омили муҳтавоии тарбияи асосҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси мероси анъанаҳои халқӣ тоҷик.

3. Тарбияи асосҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ

хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар асоси анъанаҳои педагогии халқи тоҷик, асарҳои классикони адабиёти тоҷику форс раванди мураккаб, бонизом ва муттасили педагогӣ мебошад, ки ба ташаккули меҳру муҳаббат ва эҳтиром ба ватан, падару модар, таърихи диёр, забони модарӣ, халқи худ, анъанаҳо ва ормонҳои он нигаронида шудаанд.

4. Самаранокии тарбияи асосҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар робита бо ҳамкориҳои оилаву мактаб, ҷоягии корҳои таълимию беруназматбаӣ ва беруназсинфӣ таъмин гардида, ташкили маҷмуиро бо шумули самтҳои аз қабилӣ таърихӣ - кишваршиносӣ, адабию мусиқӣ, қаҳрамонӣ ва хотиравӣ талаб менамояд.

5. Тарбияи сифатҳои тақозошавандаи ахлоқӣ - ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ бояд дар маҷмӯъ бо малакаҳои рафтори боадабона, эҳтиром ба калонсолон, бо назардошти хусусиятҳои синнусолиҳои кӯдакон, ҳамзамон бо тавсияи донишҳо дар бораи ҷаҳон бояд амалӣ сохт.

5. Асоснокӣ ва эътимоднокии ҳулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда:

а) эътимоднокии нуктаҳои дар таҳқиқот пешниҳодгардида тариқи зайл аст:

- бо равишҳои назарӣ ва методологӣ, асоснокии онҳо ва мувофиқат доштан ба проблемаи илмӣ ва мавзӯи таҳқиқот;

- раванди таълим ва тарбияи синфҳои ибтидоӣ зимни ғояҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ дар асоси анъанаҳои халқи тоҷик;

- дар асоси таҷриба, мушоҳида ва озмунҳо, васоити дигари санҷиш, таҳлил ва ҷамъбасти ноил гардидан ба таълиму тарбияи ахлоқӣ, ватандӯстӣ, сулҳдӯстӣ ва таҳаммулпазирӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ;

- ба инобат гирифтани дараҷаи дарку фаҳмиши ҳар як хонанда, ки фаъолиятнокӣ ва рағбати онҳоро ба таълиму тарбия афзун менамояд, зимни таълими фунуни инсоншиносӣ басо муҳим ва муфид аст;

- дар раванди таълим ва тадриси фунуни инсоншиносӣ, баҳусус, зинаҳои ибтидоии таълим, ба инобат гирифтани хусусиятҳои педагогӣ ва равонии атфол муҳим мебошад; лозим меояд, дар синфҳои ибтидоӣ концепсияи оид ба тарбияи арзишҳои ахлоқии хонандагонро таҳия ва татбиқ шавад, ки масоили зерин матраҳ ва ҳаллу фасл гардад:

А) дар ниҳоди атфол парваридани сифатҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ зимни арзишҳои суннатии мардумӣ, чун

зарурати тахсилоти бефосила барои ашхос;

Б) падида овардани фазои умумимактабии меҳру муҳаббат, ҳамдигарфаҳмӣ ва ёрии ҳамдигарӣ;

в) рушди шуури ахлокии фарҳанги воло ва рафтори шоистаи шогирдон зурурати риояи қоидаҳои фарҳанги нутқ ва пазируфтани ғояҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ, арҷгузорӣ нисбат ба таъриху фарҳанги гузашта ва имрӯзаи халқи хешу эҳсоскунандаи ҳисси ифтихори миллӣ.

6. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва дигар нашрияҳо

Диссертант роҷеъ ба мавзӯи матраҳгардида ва натиҷаҳои таҳқиқот шаш монография ва 26 номгӯӣ мақолаҳои илмӣ дар нашрияҳои илмӣ тақризшаванда, ки мазмуну муҳтавои диссертатсияро собит менамояд, ба нашр расонидааст.

Дар радифи қомеъҳои ва дастовардҳои илмӣ диссертатсия аз норасоӣҳо низ ӯрӣ нест. Дар зер баъзе нуқсонҳои он зикр мегардад:

1. Пеш аз ҳама мавзӯи диссертатсия аз ҷиҳати дарку фаҳмиш ва хусусияти психологӣ ба синфҳои ибтидоӣ он қадар рабт надорад. Масалан, таҳаммулпазирӣ ва сулҳпарварӣ, ки ба насли синнусолан қомилтар мутааллиқ аст.

2. Шахсе бояд оид ба синфҳои ибтидоӣ таҳқиқот барад, ки солҳои зиёде ба ҳайси омӯзгори ҳамин синфҳо қор карда бошад, таҷрибаи хуби педагогӣ дошта бошад, на ду ё се сол. Зеро синфҳои ибтидоӣ мушқилот ва муаммоҳои зиёде дорад, ки бевосита таҷрибаи тӯлони педагогиро тақозо дорад.

3. Ба андешаи диссертант, ғӯйе оид ба ҷанбаҳои ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирӣ ҳонандагон то ин муддат таҳқиқоте ба миён наомадааст, ки ин ҳақиқат. Дар ин боб қандин диссертатсияҳо ҷи ба русӣ, ҷи ба тоҷикӣ ҳимоя гардидаанд.

4. Дар диссертатсия қорҳои таҳқиқотии дигар олимони ҳамин соҳа (ба ҷуз Лутфуллоев М., М. Нуоров ва Маҷидова) анқариб таҳлил ва арзиши онҳо муқаррар нагардидааст.

Норасоӣҳои зикргардида ҷузъӣ ва ислохпазир буда, ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши диссертатсияро қоста нахоҳад қард. Арзиши илмӣ, методӣ ва сатҳи паҷуҳиши рисолаи таҳқиқотии анҷомпазирфта арзанда буда, муҳимият ва судмандии мавзӯ, навғониҳо, дастовардҳо ва дастури пешниҳодҳои онро собит хоҳад қард. Диссертатсия бо автореферат қиёс гардида, мутобиқату мувофиқатии он собит гардид.

Ба андешаи мо, диссертатсияи доктории Қаюмова Хурилко Тағайевна дар мавзуи " Нақши анъанаҳои халқи тоҷик дар ташаккули ватандӯстӣ, сулҳпарварӣ ва таҳаммулпазирии хонандагони синфҳои ибтидоӣ" дар сифати таълиму тадриси шогирдон ва боло бурдани низоми таълиму тарбия саҳми бориз дорад.

Диссертатсия комилан ҷавобгӯи талаботи КОА дар назди дастгоҳи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, муаллифи он — Қаюмова Хурилко Тағайевна сазовори унвони доктори илмҳои педагогӣ бо ихтисоси 13.00.-01 - Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мебошад.

Хоҷаев Қурбон Тоирович

доктори улуми педагогӣ, профессори кафедраи забон ва фарҳанги
Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон
Суроғаи шахсӣ: ш. Душанбе, хиёбони Б. Ғафуров 46 \ 3 ҳуҷ.26

Тел: 918 -66 – 47 – 08.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734055, ш. Душанбе, х. Борбад, 48\5,
тел: (+99237) 234 -88- 00,

Самонаи расмӣ: <https://www.iutet.tj>

Суроғаи электронӣ: info@iutet.tj

Телефонҳо барои тамос: (+ 992 37) 234-88-02, (+ 992 37) 234-88-24, (992)
918664708

Сардори шӯъбаи кадрҳо
ва корҳои махсуси ДБССТ
20.08.25.

Ҷӯраев Ш.